

ŽIVOT MORA BITI DJELO DUHA

Zbornik posvećen Dubravki Sesar

disput

kojima se izdvajaju dva *Osobna svjedočenja*. Dvadeset četiri rada pisana su na hrvatskom jeziku, po dva rada na češkom, poljskom i slovačkom te jedan rad na ukrajinskom jeziku. Tematski vrlo različiti radovi odražavaju širok spektar područja i tema kojima

se posvetila i posvećuje prof. Sesar u svojem znanstvenom, stručnom i umjetničkom radu. Zbornik završava *Zahvalama* u kojima urednice zahvaljuju svima koji su doprinijeli nastanku ove knjige.

U kratkom proslavu (str. 9. – 11.) urednice u ime svih autora čestitaju slavljenu rođendan, odaju priznanje za dugogodišnji uspješan i predan rad i zahvaljuju na njezinoj pomoći i suradnji. Opisujući njezine zasluge u hrvatskoj slavistici, ne skrivaju ni svoje osobne uspomene ni emocije prema prof. Sesar kao prevoditeljici, nastavnici, voditeljici, osnivaateljici slovakistike u Zagrebu i međunarodno priznatoj hrvatskoj slavistici. Iz proslova saznajemo i to da, na žalost, dva čestitara iz kruga profesoričnih najbližih prijatelja i kolega nisu dočekala izlazak ovoga zbornika. Preminuli su veliki slavisti, godinama djelujući i u Hrvatskoj, ukrajinstica Rajisa Trostinska i bohemist/kroatist Dušan Karpatský.

O životu i stvaralaštvu prof. dr. sc. Dubravke Sesar piše njezina dugogodišnja kolegica Neda Pintarić (str. 13. – 24.). Autorica opširno govori o životnim i profesionalnim postignućima Dubravke Sesar, o njezinim životnim projektima i djelima, nagradama i priznanjima, nastavničkom, znanstvenom i umjetničkom radu te doprinosu hrvatskoj sveučilišnoj zajednici, hrvatskoj slavistici i kulturi. Ovdje ćemo ukratko spomenuti samo nešto od onoga što ona navodi.

Dr. sc. Dubravka Sesar, red. prof. (rođ. Dorotić, 28. lipnja 1947. u Splitu) završila je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu studij rusistike, polonistike i bohemistike. Na Odsjeku za slavenske jezike i književnosti (sada Odsjeku za zapadnoslavenske jezike i književnosti) Filozofskoga fakulteta zaposlena je od 1976. godine. Na istom je fakultetu završila poslijediplomski studij lingvistike (slavistike), magistrirala i doktorirala. U zvanje redovitoga profesora izabrana je 2001., a u trajno zvanje redovitoga profesora 2006. godine. Za člana suradnika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti izabrana je 2014. godine. U svojem se znanstvenom radu bavi različitim komparativno-

slavističkim pitanjima, ponajprije različitim odnosima između hrvatskoga i drugih slavenskih jezika u okvirima teorije i povijesti književnoga jezika (jezične standardizacije) te sintaksom slavenskih jezika u usporedbi s hrvatskim. U svojim istraživanjima sintakse najviše je pozornosti posvetila pitanjima koja su slabije obrađena u kroatistici. Uz to se bavi i frazeologijom, leksikografijom i leksikologijom, stilistikom i translatologijom te suvremenim pjesništvom na čakavštini. Pretežno književni prijevodi D. Sesar slavenskih klasika, s češkoga, slovačkoga, poljskoga, ukrajinskoga i ruskoga, pripadaju književnomu, umjetničkomu području njezina zanimanja. Njezini prepjevi poezije dobili su najviše ocjene domaćih i inozemnih kritičara i stručnjaka. Primjerice, za svoj prevoditeljski udio (oko 9000 stihova) u velikoj antologiji Zlatna knjiga češkoga pjesništva (priredio D. Karpatský, 2003.) dobila je 2004. godine dvije prestižne češke državne nagrade (*Artis bohemiae amicis* i *Gratias Agit*) i godišnju nagradu Društva hrvatskih književnih prevodilaca. D. Sesar posebno je zaslužna za osnivanje studija slovačkoga jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1997./98.), jednoga od malobrojnih cjelovitih studija slovačke filologije izvan matične sredine. Kontinuirano se skrbila i za uspješan razvoj zagrebačke bohemistike.

Iza Životopisa... slijedi Bibliografija prof. dr. sc. Dubravke Sesar od 1974. do 2016. godine (str. 25. – 41.), u kojoj se niže 219 bibliografskih jedinica. Do 2016. godine objavila je deset autorskih i suautorskih knjiga te uredila deset znanstvenih knjiga, objavila preko sedamdeset znanstvenih, stručnih i preglednih radova, oko stotinu prikaza, leksikografskih članaka, eseja, pogovora i predgovora te velik broj prijevoda slavenskih književnih klasika.

U poglavlju Osobna svjedočenja objavljeno je pismo Dušana Karpatskoga s naslovom

Draga moja Dubravka (45. – 47.) i priča Irene Lukšić s naslovom Jednostavno: Dubravka (49. – 52.). Kratko emotivno pismo D. Karpatskoga puno je njegovih osobnih uspomena na suradnju s D. Sesar. Na početku pisma opisuje kako je kao bivši lektor češkoga, otišavši iz Zagreba, zaboravio svoju studenticu Dubravku Sesar. No, ona ga je svojom knjigom prepjeva Iz češke preporodne poezije (1996.) „na svoje postojanje podsjetila nakon šesnaest godina toliko žestoko da je ostao bez riječi i bez daha“. Na kraju pisma D. Karpatskoga otisnuta je i njegova e-poruka, adresirana urednici zbornika Ivani Vidović Bolt, sa željom da se u bilješci navede rečenica upućena Dubravki Sesar u kojoj je moli da kao rođendanski dar primi njegovu češku i slovačku knjižnicu. Ta želja postala je i njegova posljednja, jer je sedamnaest dana nakon slanja te e-poruke preminuo u Pragu. To saznajemo iz bilješke uredništva koje je odlučilo objaviti cijeli tekst njegove e-poruke.

Irena Lukšić autorica je drugoga osobnoga svjedočenja. U svojoj se „priči“ o Dubravki Sesar vraća u 80-te godine prošloga stoljeća opisujući svoje prve susrete s D. Sesar u sobi polonista prof. Zdravka Malića, tada glavnoga urednika časopisa za svjetsku književnost Književna smotra. Tih godina jedna je od aktualnih tema neslužbenoga „literarnoga salona“ Z. Malića postala – u socijalističko doba zabranjena i nepoćudna – emigrantska književnost. Upravo s tom temom, kako opisuje I. Lukšić, kada se „posjetitelji“ sobe Z. Malića prorjeđuju iz „straha da se ne zamjere administraciji zemalja čijim se jezikom i književnošću bave te tako liše mogućnosti stručnog usavršavanja“, bohemistica D. Sesar počela se, naprotiv, aktivnije uključivati u diskusije i projekte povezane sa zabranjenom literaturom i piscima. Njezin članak o Povelji 77 u kontekstu češke disidentske književnosti (1997.) privukao

je na sebe međunarodnu pažnju. Riječima I. Lukšić, zahvaljujući svojoj „istraživačkoj znatiželji“, „erosu pisanja“, „oduševljenjem novim sadržajem i zovom nepoznatoga“, D. Sesar sama je „napravila posao kojim bi se mogao pohvaliti cijeli jedan institut“, čemu svjedoči osim ostaloga i raznovrsnost tema njezine bogate bibliografije.

Niz znanstvenih priloga iz književnosti, jezikoslovlja i prevoditeljstva, koji su poredani prema abecednom redoslijedu prezimena autora, započinje radom Stipe Botice (*Tradicijska verbalna kultura i njezini dometi*, str. 55. – 68.) u kojem se razmatra status i značenje tradicijske kulture s osobitim osvrtom na njezinu verbalnu sastavnicu, odnosno usmenu književnost. U jezikoslovnom komparativnom radu Ivana Čagalj i Vice Šunjić uspoređuju leksičko stapanje, odnosno analiziraju „stopljenice“ u hrvatskom i slovačkom jeziku s obzirom na podrijetlo, učestalost, uporabne domene te strukturna obilježja (O nekim aspektima leksičkoga stapanja u hrvatskom i slovačkom jeziku, str. 69. – 82.). Rad Đurđice Čilić Škeljo (Više od jedne povijesti, str. 83. – 92.) posvećen je ženskoj prozi, u kojem analizira ženske likove romana Lala Jaceka Dehnela i Pješčana gora Joanne Bator. U sljedećem članku Stjepan Damjanović čitatelja odvodi u početke jezične tradicije u Hrvata i tumači naziv *jezik slovinski*, odnosno *slov(i/e/je)nski* u hrvatskoj jezičnoj povijesti i filologiji („Slovinski“ u povijesti hrvatskoga jezika i hrvatske filologije, str. 93. – 102.). Slovačka frazeologinja Mária Dobříková u svojem radu pisanom na slovačkome (Takowy strom ctyti mame, w gehoż stjnu spočjwame, str. 103. – 111.) prikazuje koncept *drva* (drvo života, drvo plodnosti) iz različitih aspekata, mitološkoga, teološkoga, frazeološkoga i paremiološkoga. Frazeološkom temom bavi se i Željka Fink te u svojem prilogu proučava priložno i pridjevsko značenje novijega hrvatskoga

frazema *ispod radara*, njegovu etimologiju i upotrebu u kontekstu (Što sve prolazi ispod radara?, str. 113. – 119.). Nadovezujući se na istraživanja D. Sesar, u kojima se bavi slovačkom jezičnom politikom, Martina Grčević opisuje suvremenu jezičnopolitičku situaciju u Slovačkoj i uspoređuje ju sa situacijom u Hrvatskoj (Iz suvremene slovačke jezične politike, str. 121. – 129.). Nakon jezikoslovnoga članka Miroslava Hrdličke, koji piše o dvojini kao potkategoriji gramatičke kategorije broja u poljskom jeziku (Dvojina u poljskom jeziku, str. 131. – 139.), dolaze bohemistički književnoznanstveni radovi Matije Ivačića (Kriminalistička reportaža u kontekstu čeških „zlatnih šezdesetih“, str. 141. – 149.) i Katice Ivanković (Epovi Franje Markovića u svjetlu epike njegovih čeških suvremenika, str. 151. – 160.). Dok je u prvom, čisto bohemističkom radu, naglasak stavljen na značajke žanra kriminalističke reportaže kao derivata češkoga socijalističkoga „krimića“, drugi rad je kontrastivan, u kojem autorica analizira književno djelo Franje Markovića, prvoga dekana Filozofskoga fakulteta u Zagrebu (prije više od 140 godina), stavljajući ga u kontekst češkoga neoromantizma. U sljedećem članku (Pragmatika prekladu, str. 161. – 177.) slovački slavist Ján Jankovič na duhovit način piše o pragmatici i pragmatičarima prevođenja kao motoru prevoditeljstva, koji nastoje održati ravnotežu između subjektivnih i društvenih interesa. Suzana Kos bavi se obnovljenim zanimanjem za autobiografska djela dviju spisateljica iz razdoblja narodnoga preporoda, češke Božene Němcove i hrvatske Dragojle Jarnević (Novo lice starih heroína – Božena Němcová i Dragojla Jarnević, str. 179. – 184.). Nadalje, Zrinka Kovačević govori o slovačko-hrvatskim dramskim i kazališnim vezama te o položaju hrvatske drame u Slovačkoj uoči i nakon baršunaste revolucije (Hrvatska drama u Slovačkoj nakon baršuna-

ste revolucije, str. 185. – 194.), a Filip Kozina analizira predodžbe srednjoeuropske regije i njezine granice u djelima poljskoga pisca Andrzeja Stasiuka (Gdje se nalazi Srednja Europa Andrzeja Stasiuka?, str. 195. – 203.). Jezikoslovni članak Josipa Lisca (Pražnički govor u poeziji Tomislava Dorotića, str. 205. – 212.) posvećen je čakavskoj poeziji, odnosno analizi pražničkoga govora (selo Pražnica na otoku Brač) u zbirci Pod zvizdāmin Tomislava Dorotića, hrvatskoga pjesnika i oca Dubravke Sesar.

Ni druga polovica znanstvenih priloga ne zaostaje za prvom u raznovrsnosti, a i oni su svi povezani na neki način s radom D. Sesar. Tako Ranko Matasović piše o podrijetlu dvaju hrvatskih naziva za konje, *òhme* i *ràga* (Etimologije dvaju hrvatskih naziva za konje, str. 213. – 216.), a Vesna Muhvić-Dimanovski i Anita Skelin Horvat u zajedničkom radu raspravljaju o semantičkim posuđenicama, odnosno starim domaćim ili udomaćenim riječima s novim značenjem kao i o njihovoj percepciji u jezikoslovlju (Nova značenja starih riječi – od pametne britvice do ultimativne ljepotice, str. 217. – 228.). Sljedeći rad je dio širega tematskoga istraživanja zajedničkih korijena riječi u šest slavenskih jezika (hrvatski, poljski, ruski, slovački, češki i staroslavenski), a za ovaj su zbornik autorice Neda Pintarić, Ewa Komorowska i Slavomira Ribarova izdvojile usporedbu naziva narodnih glazbala (Zajednički korijeni naziva narodnih glazbala u odabranim slavenskim jezicima, str. 229. – 248.). Velimir Piškorec u svojem radu prikazuje jezičnoizumiteljski rad i opus Jurja Bauera s posebnim osvrtom na njegove prijedloge za reformu planskoga jezika volapüka te osmišljavanje vlastitoga jezičnoga projekta spelina (Pat isel, ka bi ni sielæes! O hrvatskome jezičnome izumitelju Jurju Baueru (1848. – 1900.) i njegovu spelinu, str. 249. – 262.). U svom kontrastivnom radu na ukrajinskom jeziku Milenko Popović

i Rajisa Trostinska opisuju najbitnije fonološke, morfološke i morfološke pojave u ukrajinskom i hrvatskom jeziku (Фонологічні, морфологічні та морфологічні явища в українській і хорватській мовах – контрастивно, str. 263. – 275.). Prilog Ive Pranjkovića raspravlja o pojmu granica u odnosu na jezik, o teritorijalnom i vertikalnom raslojavanju jezika i sl. te o granicama između pojedinih lingvističkih disciplina (Jezik i granica / Jezici i granice, str. 277. – 283.). Zatim slijede dva članka na češkome; u prvome autorica Slavomira Ribarova kontrastivno opisuje prijedloge *k* i *u* u češkome i hrvatskome kao i njihovu obradbu u češko-hrvatskim udžbenicima (Předložky k a u v češtine a chorvatštině, str. 285. – 296.), a članak Zdenke Ribarove posvećen je hrvatskim glagoljskim spomenicima, u kojima se odražavaju utjecaji i dodiri više starih kulturnih središta (K meziredakčním kontaktům v charvátskohlaholském písemnictví, str. 297. – 306.). Marijan Šabić bavi se hrvatsko-slovačkim kontaktima te na primjeru triju pisama upućenih A. T. Brliću iz revolucionarne 1848. godine opisuje njegovu suradnju sa Slovacima (Još o A. T. Brliću i Slovacima – Tri pisma iz 1848., str. 307. – 316.). Branka Tafra raspravlja o problemu granice brojeva kao vrste riječi i njihovoj razredbi (Brojevi i „brojevi“, str. 317. – 326.), a Marija Turk piše o posredničkoj ulozi češkoga jezika u kalkiranju s njemačkoga na hrvatski (O češkom posredništvu u kalkiranju iz njemačkoga u hrvatski jezik, str. 327. – 336.). Josip Užarević u svojem članku analizira prijevod ruske pjesme Sergeja Esenina „Čuju radunicu Božju...“ koju je na hrvatski jezik prevela D. Sesar (Analiza jednoga prepjeva, str. 337. – 344.). Precizna analiza toga prepjeva pokazuje maksimalnu uspješ-

nost prenošenja svih aspekata izvornika u hrvatski, od strofne organizacije, semantike i kompozicije do broja slogova, metra i rime. Sljedeći je članak Ivane Vidović Bolt koja opisuje koncept *brižljivosti*, pri čemu se brižljivost kao jedna od ljudskih osobina ilustrira na primjerima hrvatskih i poljskih frazema (Koncept brižljivosti u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji, str. 345. – 356.). Marija Vuksanović Kursar bavi se problematikom konstruiranja kolektivnoga identiteta u dva romana, *Krv* i *Jeseň*, slovačkoga pisca R. Slobode (Reprezentacije kolektivnoga identiteta u kasnim romanima Rudolfa Slobode, str. 357. – 366.). Iduća dva priloga u zborniku pisana su na poljskome. Prilog Elżbiete Wrocławskiej raspravlja o simboličkoj svrsi lužičkoga jezika koji postoji u neprekidnoj konkurenciji s njemačkim (Z badań nad symboliczną rolą języka w kulturze Łużyczan, str. 367. – 374.), a u drugom i zaključnom prilogu Krzysztof Wrocławski opisuje svoje prve susrete s hrvatskom kulturom od prije više od pola stoljeća (Moje zawieranie znajomości z kulturą chorwacką, str. 375. – 384.).

Ovaj zbornik s raznotematskim prilogima domaćih i stranih filologa svakako je važan doprinos hrvatskoj slavistici, a pred nama je u tiskanom obliku zahvaljujući uredničkom trudu Ivane Vidović Bolt i Zrinke Kovačević. No kad ne bi bilo naše slavljenice i njezina djelovanja, ne bi bilo ni ovoga zbornika.

Profesorica Sesar je u čakavštini odrasla pa „sve jon cviće cvalo!“. Ja ću si dopustiti čestitati joj i kao Slovačkinja, na slovačkom jeziku, kojega je studij u Hrvatskoj omogućila upravo ona: „Všetko najlepšie k narodeninám, milá pani profesorka, veľa šťastia a hlavne veľa zdravia do ďalších plodotvorných desaťročí!“

Martina Grčević

NOVI ZAVJET U HRVATSKOM RUHU

Nada Babić, *Hrvatski prijevodi Novoga zavjeta od 20. st., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018.*

O disertaciji¹ Nade Babić, objavljenoj pod naslovom *Hrvatski prijevodi Novoga zavjeta od 20. stoljeća*, govorilo se i još će se govoriti jer zavrjeđuje iznimnu pozornost kulturne javnosti. Iako se u naslovu najavljuje obrada teme tijekom određenoga, relativno kratka razdoblja, autorica već u uvodnoj trećini svoje knjige daje iscrpan povijesni pregled prijevoda biblijskih tekstova na hrvatski jezik – od lekcionara iz sredine 15. stoljeća do naših dana kada, mimo objavljenih ili najavljenih cjelovitih prijevoda Biblije sa specifičnim pristupom tekstu, nastaju također prijevodi na kajkavski i čakavski idiom.

Mene je zapala čast i zadovoljstvo da u ovoj prigodi, na poziv autorice, kažem nekoliko riječi o prevoditeljskoj praksi općenito. Unaprijed sam pristao govoriti o toj temi, prije nego što sam vidio knjigu o kojoj je riječ, oslanjajući se na dugogodišnje vlastito iskustvo i na činjenicu da se o tom književnom području općenito malo govori i još manje zna. Ali kada sam dobio knjigu u ruke i vidio što je autorica napisala te kako je pristupila tomu pitanju, malo je reći da sam se ugrizao za jezik. Nisam očekivao da će Nada Babić u trećem, posljednjem dijelu svoje disertacije, pod naslovom *Prevoditeljski postupci*, imati jedanaest podnaslova, od toga devet razina, a unutar toga još ukupno četrdeset šest podpodnaslova – od tolike teorijske razuđenosti meni se zavrtilo u glavi.

Preveo sam stotinjak knjiga među kojima se nerijetko mogu naći temeljna djela iz raznih književnosti zapadnoga svijeta. Dovoljno je spomenuti imena kao što su Dante, Rabelais i Shakespeare, ili naslovi kao što su *Beowulf*, *Pjesma o Rolandu* i *Pjesma o Cidu*, da se vidi koliko iskustva imam u tome poslu. Razumije se da sam pritom morao poštivati običaje i metode s kojima se svaki prevoditelj nužno upoznaje i nesvjesno ih usvaja. Ali kako nikada nisam sustavno proučavao teoriju prevođenja, našao sam se odjednom pred neprohodnom šumom stručnoga nazivlja.

Poznato mi je bilo doduše raspravljanje o bliskosličnosti vrsta riječi, o promjeni glagolskoga vida, o arhaiziranju rječnika, o zamjeni imperfekta i aorista perfektom, o uzajamnim zamjenama vrsta riječi, o razdvajanju i spajanju rečenica... Ali što znače ovakvi opisi – primjerenost biblijskom surječju, umetanje samoznačnica, sažimanje predikatā, stupanj obaveznosti objekta, zamjena sročnoga atributa? I zatim se nabrajaju retoričke figure kao što su adinaton, alegoreza, anakolut, antimetabola, paregmenon i slično. Priznajem, to mi je bila *terra incognita* i pouzdano sam znao da će ona, koliko se mene ticalo, ostati i dalje neistražena.

Ovim posipanjem pepela po svojoj glavi želim samo istaknuti koliko je truda uložila Nada Babić dok je isticala i primjerima podkrjepljivala nazivlje koje tako nemilosrdno secira svaki prijevod. Neupućenu čitatelju moglo bi se čak učiniti da je za savršeno književno prevođenje (kojemu se i dalje osporava stvaralački i umjetnički karakter) dovoljno poznavati to mnoštvo latinizama i grecizama.

Ali, dopustite mi da kažem nešto o svojem odnosu prema višestrukim prijevodima djela iz klasične književnosti, jer o tome je ovdje riječ. Često se čuje tvrdnja koja se olako iznosi kao neosporna istina, a otprilike

¹ Doktorska disertacija *Poredbena analiza hrvatskih novozavjetnih prijevoda od početka 20. stoljeća* obranjena je 19. rujna 2017. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.